

FRIEDRICH NIETZSCHE, *Sobre la veritat i la mentida en un sentit extramoral*, publicat a *FiloXarxa. Diccionari enciclopèdic de filosofia*. (Traducció: Xavier Renau.

Revisió: Vicent Pitarch)

LA VERITAT, MENTIDA COL·LECTIVA

En l'estat de naturalesa, l'individu, si vol mantindre's enfront dels altres individus, ha de fer servir l'intel·lecte, quasi sempre només per a fingir; però l'home, tant per necessitat com per fàstic, vol viure en societat, gregàriament, de manera que necessita un tractat de pau, d'acord amb el qual puga desaparèixer del seu món el més gran *bellum omnium contra omnes*. Aquest tractat de pau du amb ell el primer pas per a la consecució d'aquest misteriós impuls cap a la veritat. En eixe mateix moment queda fixat el que, a partir d'aleshores, ha de ser «veritat», és a dir, s'ha inventat una designació de les coses uniformement vàlida i obligatòria, i el poder legislatiu del llenguatge proporciona també les primeres lleis de veritat en nàixer, per primera vegada, el contrast entre veritat i mentida. El mentider usa les designacions vàlides, les paraules, per a fer aparéixer allò irreal com a real. Diu, per exemple, «sóc ric», quan la

descripció correcta del seu estat seria «sóc pobre». Abusa de les convencions consolidades fent canvis capriciosos, quan no inverteix els noms. Si ho fa de manera interessada i, a més, causa perjudicis, la societat no es refiarà més d'ell i l'expulsarà del seu si. Perquè els homes no fugen tant de ser enganyats com de ser perjudicats per l'engany; en aquesta etapa no rebutgen en realitat la mentida sinó les conseqüències perniciosos, hostils, de certa classe de mentides. De manera anàloga, l'home només desitja la veritat de forma limitada: desitja les conseqüències agradables de la veritat, les que mantenen la vida, però és indiferent al coneixement pur i sense conseqüències i fins i tot hostil enfront de les veritats susceptibles d'efectes perjudicials o destructius. I, a més, què succeeix amb eixes convencions del llenguatge?, són tal volta productes del coneixement, del sentit de la veritat?, és el llenguatge l'expressió adequada de tota la realitat?

Només mitjançant l'oblit pot l'home arribar a imaginar-se que està en possessió d'alguna «veritat» en el grau en què s'acaba d'assenyalar. Si no el satisfà la veritat tautològica, és a dir, una closca buida, aleshores canvia constantment les il·lusions per veritats. Què és una paraula? La

reproducció en sons d'un impuls nerviós. Ara bé, deduir a partir de l'impuls nerviós l'existència d'una causa exterior a nosaltres suposa usar falsament i injustificadament el principi de raó. Si la veritat fos allò únic decisiu en la gènesi del llenguatge, si la certesa ho fou respecte a les designacions, com, a pesar de tot, podríem dir legítimament: la pedra és dura, com si, a més, captàrem la «duresa» d'un altra manera i no només com una excitació completament subjectiva?. Dividim les coses en gèneres, caracteritzem l'arbre com a masculí i la planta com a femení: quina extrapolació tan arbitrària!, a quina alçada volem del cànon de certesa!. Parlem d'una «serp»: la designació es refereix només al fet de serpentejar, podria, per tant, atribuir-se també al cuc. Quina arbitrietat en les delimitacions! Quina parcialitat en les preferències, de vegades una propietat d'una cosa, de vegades una altra! Els diferents llenguatges, comparats els uns amb els altres, evidencien que amb les paraules mai no s'arriba a la veritat ni a una expressió adequada, perquè, altrament, no hi hauria tants llenguatges. La «cosa en si» (allò que seria la veritat pura, sense conseqüències) és totalment inabastable i no és desitjable en absolut per al creador del llenguatge. Aquest es limita a designar les relacions de les

coses amb els homes i per a expressar-les recorre a les metàfores més agosarades. En primer lloc, un impuls nerviós extrapolat en una imatge! Primera metàfora. La imatge transformada de nou en un so! Segona metàfora. I, en cada pas, un salt des d'una esfera a una altra completament diferent. Podria pensar-se en un home que fóra completament sord i mai hagués tingut cap sensació sonora i musical; de la mateixa manera que un home d'estes característiques es quedaria esbalaït davant les figures acústiques de Chladni en la sorra, descobriria la seua causa en les vibracions de la corda i juraria en endavant que coneix el que els homes anomenen «so», el mateix ens ocorre a nosaltres amb el llenguatge. Creiem conèixer la realitat quan parlem d'arbres, colors, neu i flors i no posseïm, tanmateix, més que metàfores de les coses que no es corresponen en absolut amb les essències primitives. De la mateixa manera que el so configurat en la sorra, l'enigmàtica x de la cosa en si es presenta en principi com a impuls nerviós, després com a imatge, finalment com a so. Per tant, en qualsevol cas, l'origen del llenguatge no segueix un procés lògic, i tot el material sobre el qual i a partir del qual treballa i construeix l'home la veritat,

procedeix, si no dels núvols, en cap cas de l'essència de les coses.

Però pensem en particular en la formació dels conceptes. Qualsevol paraula es converteix de manera immediata en concepte en tant que justament no ha de servir per a l'experiència singular i completament individualitzada a la qual deu el seu origen, per exemple, com a record, sinó que ha d'encaixar, alhora, amb innumerables experiències més o menys similars, però mai idèntiques estrictament parlant; en definitiva, amb casos completament diferents. Tot concepte es forma per equiparació de casos no iguals. De la mateixa manera que una fulla no és igual a una altra, també és cert que el concepte fulla s'ha format abandonant de manera arbitrària les diferències individuals, oblidant les notes distintives; aleshores es genera la representació, com si en la Natura hi hagués quelcom separat que fos la «fulla», una espècie d'arquetip primigeni a partir del qual totes les fulles hagueren estat teixides, dissenyades, calibrades, colorejades, ondulades i pintades, però per unes mans tan maldestres, que cap exemplar fos una correcta i fidedigna còpia fidel de l'arquetip. Diem que un home és «honest». Per què ha actuat avui tan

honestament?, ens preguntem. La resposta sol ser: a causa de la seua honestedat. L'honestedat! Açò significa: la «fulla» és la causa de les fulles. Tanmateix, no sabem res en absolut d'una qualitat essencial, anomenada «honestedat», sinó d'una nombrosa sèrie d'accions individuals, i, per tant, diferents, que iguaem oblidant les diferències, i que, aleshores, anomenem accions honestes. Al final, acabem formulant, a partir d'elles, una *qualitas occulta* anomenada «honestedat».

L'omissió d'allò individual i real ens proporciona el concepte de la mateixa manera que també ens proporciona la forma, mentre que la Naturalesa no coneix formes ni conceptes, ni tampoc cap classe de gèneres, sinó només una x que és per a nosaltres inabastable i indefinible. També l'oposició que fem entre individu i espècie és antropomòrfica i no procedeix de l'essència de les coses, encara que tampoc podem dir que no li corresponga: en efecte, seria una afirmació dogmàtica i, com a tal, tan indemostrable com la contrària.

Què és aleshores la veritat? Una host en moviment de metàfores, metonímies i antropomorfismes, en resum, una suma de relacions humanes que han estat realçades,

Llegir el teatre

ALBA
(O EL JARDÍ DE LES DELÍCIES)
de Marc Artigau

extrapolades i adornades poèticament i retòricament i que, després d'un ús perllongat, un poble considera fermes, canòniques i vinculants; les veritats són il·lusions de què s'ha oblidat que ho són; metàfores ja gastades i sense força sensible, monedes que han perdut el seu encuny i que ja no es consideren monedes sinó simple metall.